

ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ

Διευθύντης: ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

ΤΟΜΟΣ ΤΡΙΑΚΟΣΤΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟΣ
ΙΟΥΛΙΟΣ - ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ

1943

ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΣ & ΣΙΑ Α.Ε.
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ "ΕΣΤΙΑΣ",
38 - ΣΤΑΔΙΟΥ - 38
ΑΘΗΝΑΙ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΠΑΝ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΠΑΝ

Τὸ Δεμασενθίριον

ΠΕΡΙ ΤΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΚΑΙ ΤΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ

Ὁ βάρθρακας καὶ τὸ βῶδι.

«Θαρρῶ πὼς οἱ καιροὶ ποῦ περνοῦμε τὸ καλοῦν νὰ σᾶς ξεστορήσω ἓνα μῦθο κάμποσο διασκεδαστικό, ἔτσι ὅπως τὸν ἄκουσα ἀπὸ τὸν μπάριμπα μου τὸν Παραμυθᾶ. Ἀκοῦστε τὸν λοιπόν: — — —»

Σ' ἓνα βοσκοτόπι τρελλοκοποῦσε καὶ χαιρόταν τὸ γρᾶσιδι μὲ τὰ πόδια, μὲ τὰ κέρατα, μὲ τὰ νύχια τὸ ὠραῖο ταυρί. Ἦταν ἀληθινὰ χαρὰ σου νὰ τὸ βλέπεις, νὰ τὸ θαυμάζεις καὶ νὰ μετᾶς τὴ δύναμή του ὅταν χυμοῦσε, ἀσπένδιστο καθὼς ἦταν, ἐκεῖ στὸν ὄχτο, καὶ πλατσουλοῦσε στὸ νερὸ καὶ λίμαρε τ' ἀτσαλένια του τὰ νύχια ἀπάνω στὸ βράχο, ποῦ κρατοῦσε γερὰ στὰ ριζοθέμελά του καὶ κυττοῦσε γύρω του μὲ συγκαταβατικὸ χαμογέλιο.

Μὰ νάσου ὁ σιχαμερὸς καὶ γλυστερὸς βάρθρακας ποῦ ξετροπώνει ἀπὸ τὰ νερά, ποῦ παίξει τὰ θολωμένα του μάτια καὶ κυττάζει τὸ ταυρί μὲ ζούλια ποῦ δὲν ἦταν ἄλλο ἀπὸ πιχτή μοχθηρία.

— — — «Καταλαχοῦ νὰ περνᾶει ἀπὸ κεῖ κι' ὁ μπάριμπα μου ὁ Παραμυθᾶς. Στάθηκε, ἀναψε τσιγάρο κ' ἔκανε χάζι μὲ τοῦτο τὸ συναπάντημα. Ὁ μπάριμπα μου ὁ Παραμυθᾶς, ποῦ βαστᾶ ἀπὸ τοῦ Αἰσωποῦ τὸ ρόι, ξέρει τὴ γλῶσσα ἀπ' ὅλα τὰ ζωντανὰ καὶ συντυχαίνει εὐκόλα μαζί τους... Εἶδε τὸ βάρθρακα νὰ φουσκώνει καὶ νὰ ξαναφουσκώνει, ὄρες.

» — Κατάλαβα, τοῦ λέει. Σ' ἔπιασε κείνο τὸ παλιομεράκι σου πάλι. Πολεμᾶς νὰ φουσκώσεις σὺν κείνο τὸ βῶδι...»

Ὁμοῦς ὁ βάρθρακας κατάλαβε τὸ λόγο τοῦ Παραμυθᾶ (ποῦ κρατᾶει ἀπὸ τοῦ Αἰσωποῦ τὸ σόι) καί: — Λάθος, τοῦ λέει, κύριε. Δὲν κατάλαβες σωστά. Ὁ βάρθρακας εἶναι βάρθρακας καὶ δὲν ἔχει καμμιά ὄρεξη νὰ γίνεῖ βῶδι. Μὰ ἔλα ποῦ τὸ βῶδι, ποῦ ἔχει ὅλα τὰ καλά τοῦ Θεοῦ, θέλει νὰ γίνεῖ μὲ τὸ ζόρι βάρθρακας! Πρωτὶ, μεσημέρι, βράδυ, ἐρχόταν ὡς ἐδῶ κάτω, στὰ λασπερὰ νερά μας, μουκάνιζε λυπητερὰ καὶ κλαψούριζε πὼς κανένας δὲν τοῦ ἔδινε προσοχή. Τὶς προάλλες βγήκα κ' ἔβαλα τὶς φωνές. Προσέξτε τοῦτο τὸ νέο ταυρί. Εἶναι ταυρί μὲ μέλλον. Θὰ γίνεῖ μὲ τὸν καιρὸ του ταῦρος, γιατί ἔχει ὠραῖα καμπυλωτὰ κέρατα, νύχι ἀτσάλι, δέρμα ποῦ λάμπει σὰ χρυσάφι στὸν ἥλιο... Καὶ ἀπὸ τὶς πολλὲς φωνές μου τὸ πρόσεξαν τὸ ταυρί, τὸ ἀγάπησαν, τὸ θαύμασαν. Ἄν ρωτᾶς γιὰ τὰ βιβλία του; Δὲν προφτάνει νὰ τὰ πουλάει — γιατί τὸ ταυρί, ὥσπου γίνεῖ βῶδι, χρειάζεται τὸ βάρθρακα καὶ

τοῦ κάνει ἓνα σωρὸ γαλυφιές.

— Μὰ καλά, ρωτᾶει τὸ βάρθρακα ὁ Παραμυθᾶς, ἂν δὲν εἶχε τὸ ταυρί ἀξία, θὰ μπορούσαν νὰ τὸ θαυμάσουν καὶ νὰ τ' ἀγαπήσουν, καθὼς λές;

— Συμβαίνει καὶ τοῦτο, κύριέ μου, τοῦ λέει ὁ βάρθρακας. Γιατί τὸ νάχεις ἀξία σήμερα ἢ νὰ λές γιὰ τοὺς ἄλλους πὼς ἔχουν ἀξία, σημαίνει νάχεις ὄχι μεγάλη φωνή, ἀλλὰ φωνὴ φλύαρη κι' ἀσταμάτητη σὰν τὴ δική μου. Πές, πές, πές, θὰ πιστέψουνε στὸ τέλος, κι' ἄς λές καὶ ψέμματα.

— Ἐ, καὶ γιατί ζηλεύεις τώρα τὸ ταυρί, τοῦ λέει πάλι ὁ Παραμυθᾶς, ποῦ δὲν ἤξερε ἀπὸ ποῦ βαστοῦσε ὁ καυγᾶς τους καὶ ἤθελε νὰ μάθει.

— Θὰ σοῦ πῶ τὸ μυστικὸ, τοῦ λέει ὁ βάρθρακας. Ἐμεῖς οἱ δύο, τὸ ταυρί κι' ὁ βάρθρακας, εἶχαμε κάμει μιᾶς ξαρχῆς μιὰ συμφωνία: Νὰ λέω τὸ ταυρί πὼς ἔγινε ταῦρος καὶ τὸ βῶδι νὰ λέει πὼς ἐγὼ ἔγινα φάλαινα. Μὰ ὅταν τὸ ταυρί ἔγινε μονάχα βῶδι κ' ἐνοιωσε πὼς μπορούσε νὰ κάνει καὶ χωρὶς ἐμένα, τὸ βάρθρακα, μ' ἄλλα λόγια ὅταν τὸ ταυρί νόμισε πὼς ἔγινε σπουδαῖος λογοτέχνης καὶ δὲ χρειαζόταν τὴ ρεκλάμα μου, θέλει νὰ κάνει ὅλες τὶς δουλειές μονάχο του' θέλει νὰ γίνεῖ βάρθρακας — κριτικὸς νὰ πούμε — ἀπὸ τὸ δικό μου σόι... Εἶναι νὰ μὴ θυμώνεις;...

Κι' ὁ μπάριμπα μου ὁ Παραμυθᾶς, κατατοπισμένος τώρα γιὰ τὰ λογοτεχνικὰ ἦθη τοῦ βῶδι καὶ τοῦ βάρθρακα, ἐτοιμαζότανε νὰ φύγει. Μὰ ξαφνικὰ, τὸν ἄρπαξε ἀπ' τὴν ἄκρη τοῦ βρακιοῦ του ὁ Βράχος ποῦ ἄκουγε, χρόνια τώρα, ἀσάλευτος στὴ θέση του ὅλες τὶς βαθρακοβωδολογίες καὶ γνώρισε ὅλες τοῦτες τὶς σιχαμερὲς δοσοληψίες.

— Ἄκου, τοῦ λέει, μπάριμπα Παραμυθᾶ, μὴν παραξενεύεσαι ἀπὸ τοῦτα τὰ καμώματα. Εἶναι συνηθισμένα πράματα ἐδωδὰ στὰ λασπονέρια μας.

— Μὰ ἐσύ, τοῦ κάνει ὁ Παραμυθᾶς, πὼς ἐμεινες ἀπείραχτος ἀπ' ὅλη τούτη τὴ βρωμιὰ;

— Μὰ δὲν εἶδες; τοῦ εἶπε ὁ Βράχος. Ὁ βάρθρακας πάει νὰ σκαρφαλώσει ἀπάνω μου καὶ πέφτει στὸ λασπονέρι. Καὶ τὸ ταυρί, ὅταν τ' ἀρέσει, ἐρχεται καὶ λιμάρει τὰ νύχια του ἀπάνω μου... Θὰ σοῦ πῶ κ' ἐγὼ ἓνα μυστικὸ: Πρέπει κάποτες νάχεις τὸ κουράγιο νὰ μένεις μόνος — μὰ πρέπει συνάμα καὶ νάσαι βράχος! »

Αὐτὰ μοῦπε ὁ μπάριμπα μου ὁ Παραμυθᾶς...

ΑΙΜ. Χ.

Δημοτικὴ — Ἐπιστῆμη — Γραμματικὴ.

Φούντωσε πάλι γιὰ καλὰ τὸ ζήτημα γιὰ τὸ μεταχείρισμα τῆς Δημοτικῆς στὴν Ἐπιστῆμη.

Εἶπα «μεταχείρισμα», θὰ πῶ καὶ «μεταχείριση» καὶ «μεταχειρισμός», θὰ πῶ καὶ «χρήση», ποτὲ ὁμως «χρησιμοποίηση». Ὁ βάρβαρος αὐτὸς μαλιναρισμός τῆς Καθαρεύουσας δὲν ὑπάρχει στὴν Ἀρχαία, οὔτε χωρεῖ στὴ Δημοτικὴ. Για νὰ πῆ ὁ ἀρχαῖος «χρησιμοποίηση» καὶ «χρησιμοποίηω», ἔπρεπε νὰ προηγηθῆ κάποιος «χρησιμοποιός». Τέτοια ὁμως λέξη ἀντίκειται στὸ νόμο τῆς Ἀρχαίας καὶ στὴ Λογικὴ. Τὸ γιατί τὸ ξέρουν οἱ Γραμματικοί, τὸ νοιώθουν ὅσοι... λογικεύονται. Κανεὶς δὲ φτιάχνει ἐπίθετα ποὺ σημαίνουν ἰδιότητα ἢ ποιότητα· φτιάχνει μόνον πράγματα. Ἡ Καθαρεύουσα ὁμως, καὶ μαζί της ἡ Μιχτὴ, δὲν ξέρει ἀπὸ Λογικὴ στὴ γραμματικὴ της, ὅπως δὲν τὰ βλέπει τὰ γραφόμενά της παρὰ μόνον μὲ τὰ μάτια, ὄχι μὲ τὸ νου, καὶ δὲν ἔχει αὐτιὰ νὰ τ' ἀκούσῃ. Γλῶσσα ὁμως δὲν εἶναι ὅ,τι γράφεις, παρὰ ὅ,τι λέγει τὸ στόμα καὶ ἀκούνε τὰ αὐτιὰ τῶν ἄλλων ἢ τὰ δικά σου. Ἀδιάφορο μὲ τί σύμβολα καὶ σημεία θὰ τὸ γράψῃς...

Φοῦντως τὸ ζήτημα τῆς Δημοτικῆς στὴν Ἐπιστήμη. Γράφονται ἀρθρα καὶ μελέτες, μαζεύονται συνέδρια, διαλαλοῦνε τὴν ἀποψὴ τους ἀκόμα καὶ ὅσοι δὲν εἶχαν ἰδέα ἀπὸ Γραμματικὴ καὶ Σύνταξη· ἄλλοι βροντᾶνε σὲ πόρτες ἀνοιχτές, ἄλλοι ξεκινᾶνε, βαρκοῦλες ἀνερμάτιστες—τὸ «ἀνερμάτιστες» μεταφορικὰ προτιμότερο ἀπὸ τὸ «ἀσαβούρωτες»—νὰ βροῦνε τὴν ὄνειρευτὴν Ἀτλαντίδα. «Πρωτελάτες»—βυζαντινὸς ὁ δρος ἀπὸ τὰ βασιλικά δρομῶνια—οἱ νέοι μας γιατροὶ καὶ ἀρκετοὶ παλαιοὶ δικηγόροι. Ἡ λογοτριβὴ, γιὰ νὰ μὴν πῶ τὸ γλωσσοκοπάνισμα, παίρνει καὶ δίνει, ἀνακατεῦνται καὶ ὅσοι κάνουνε τὸν εἰδικό, γιὰ νὰ παραστήσουνε τὴν ἀνάγκη, τὴν ὑποχρέωση, τὴν προθυμία τοῦ ἐπιστημονικοῦ κόσμου· τὰ νερὰ θολώνουνε· πελάγωμα στὸ πῶς καὶ μὲ ποῖο «διάγραμμα» θὰ λυθῆ τὸ ζήτημα, μιά καὶ «γιὰ τὸ τυπικὸ δὲν ὑπάρχει πιά ζήτημα» αὐτὸ πῆρε τὸ δρόμο του, τὸν καλὸ του δρόμο»—μᾶς βεβαιώνουν οἱ καλόβολοι ἀνίδεοι.

Καὶ ὁμως, καὶ ὁμως... τὰ πράγματα καὶ τὰ κείμενα μᾶς λένε πῶς τὸ ζήτημα εἶναι λυμένο καὶ πάρα-λυμένο ἀπὸ τὸν καιρὸ τοῦ Σολωμοῦ μὲ τὸ «Διάλογό» του, ἀπὸ τὸν καιρὸ τοῦ Ψυχάρη μὲ τὰ «Ρόδα καὶ Μῆλα» του. Κανεὶς ἀπὸ τοὺς νεοφώτιστους ποὺ τὸ συζητοῦνε τώρα δὲν ξέρει ἢ δὲν τολμᾷ νὰναφέρῃ τὴν ἀληθινὰ ἐπιστημονικὴ ἐφαρμογὴ τῆς Δημοτικῆς ἀπὸ τὸν ποιητὴ καὶ τὸν ἐπιστήμονα. Τί ἄλλο παρὰ ἐπιστήμη στὰ περισσότερα βιβλία τοῦ Ψυχάρη; ἢ μήπως εἶναι φαντασία μόνον τὰ κριτικά καὶ οἱ μελέτες τοῦ Παλαμά, καὶ μάλιστα μὲ σωστὸ τυπικό, ὄχι τὸ τυπικὸ τῆς Μιχτῆς, ὅπου μᾶς τραβᾷ ἢ νέα μας Γραμματικὴ ἀθετώντας, μὲ τὴν ψυχαιοφοβία της, καὶ τὴν καλλιλογία καὶ τὰ σωστά φωνήματα τῆς Δημοτικῆς. Τὰ στιγματίζει «λαϊκά», κι' ἔτσι παρουσιάζονται τὰ καθαρηνουσιάνικα σὰν τάχατες ἀριστοκρατικά.

Ἔτσι, ἐδῶ καὶ 25 ἢ 30 περίπου χρόνια, καὶ ὁ «Ἐκπαιδευτικὸς Ὀμίλος». Εἶταν τόσο ψυχαιοφοβὴ τότε ἢ διακυβερνησὴ του, ὥστε κάποιον μέλος του ἀντιπολιτευόμενον—ἄς τὸ μαρτυρήσω γιὰ τὴν ἱστορία: ὁ ταπεινὸς ἐγὼ—πρό-

τεινε σοβαρὰ μαζί καὶ εἰρωνικά νὰ μπῆ στὸ ὑπέρθυρο τοῦ Ὀμίλου ἐπιγραφὴ τὸ δαυιδικό: «Διδάξω ἀνόμους τὰς ὁδοὺς σου, καὶ ἀσεβεῖς ἐπὶ σὲ ἐπιστρέψουσιν». Ποιὸ τὸ ἀποτέλεσμα τῆς τότε ψυχαιοφοβίας; Τυπωθῆκανε, κάτω ἀπὸ τὴν αἰγίδα τοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ, τὰ πρῶτα δημοτικὰ μας ἀναγνωστικά, μὲ τέτοιους ὁμως συμβιβασμούς καὶ ὑποχώρησες στὸ τυπικὸ τους, ὥστε βγήκε πρῶτος ὁ ἐπιστήμονας Γ. Ν. Χατζηδάκης ἀποδείχνοντας πῶς εἶτανε γραμμένα ἔξω ἀπὸ τοὺς φωνητικὸς κανόνες τοῦ δημοτικοῦ τυπικοῦ, κανόνες ἐπιστημονικά βγαλμένους ἀπὸ τὴ ζωντανὴ λαλιά, ὅπως ὁμόφωνα τοὺς δασκαλεύανε Ψυχάρης καὶ Χατζηδάκης.

Ἔτσι καὶ τώρα, νὰ μὴν ἀκουστῆ ὁ Ψυχάρης! Ἦρθε τέλος ἕνας, ὄχι εἰδικός, φιλότιμος ὁμως νέος ἐπιστήμονας, ὁ Γιάννης Γ. Γιαννόπουλος, νὰ τὸ πῆ στὴ «Νέα Ἔστια» (τεῦχος 382, σελ. 569), πῶς τὸ πρῶγμα καταντᾷ κομικὸ, ἂν ὄχι καὶ ἀκατανόητο, ἀφοῦ ὁ Ψυχάρης ἀπὸ καιρὸ φώναζε «πῶς τὸ ζήτημα δὲν εἶναι γιὰ λέξεις, εἶναι κάτι πιὸ γενικό, πιὸ βάσιμο», κτλ.

Ἄς ὀλοκληρώσω μὲ χρονολογίες τὰ γραφόμενα τοῦ Ψυχάρη. Ἔχουν αὐτὲς οἱ χρονολογίες παμμέγιστη σημασία γιὰ τὸ ζήτημα ποὺ φοῦντως σήμερα πάλι. Τὸ γράμμα τοῦ Ψυχάρη πρὸς τὸν καθηγητὴ Ρουσόπουλο—σωστὴ διδασκαλία γιὰ τὴ χρῆση τῆς δημοτικῆς στὴν ἐπιστήμη τοῦ χημικοῦ—βρίσκεται στὰ «Ρόδα καὶ Μῆλα» (1909, τόμ. Ε', μέρος Β', σελ. 150-157), εἶχε ὁμως πρωτοτυπωθῆ στὸ «Νουμά» ἀπὸ τὰ 1906, καὶ ἡ περιορική, ποὺ ἀναφέρει ὁ Γιαννόπουλος, ἔλεγε ρητά: «Θὰ εἶναι εἴκοσι χρόνια ποὺ τὸ φώναζω, πῶς τὸ ζήτημα ὅπως ἐμεῖς τὸ καταλάβαμε, δὲν εἶναι γιὰ λέξεις, εἶναι κάτι πιὸ γενικό, πιὸ βάσιμο σὲ κάθε γλῶσσα, πιὸ χαρακτηριστικὸ τῆς, εἶναι γιὰ τὸν τύπο. Γνώρισμα μιᾶς γλώσσας τὸ τυπικὸ τῆς. Καὶ τὸ τυπικὸ, μιά κ' εἶναι σύμφωνο μὲ τὴ ζωντανὴ γραμματικὴ, μαθαίνεται ἀμέσως κι' ἀπὸ τὸν πιὸ ἀγράμματο.»

Λοιπὸν, αὐτὸ ποὺ ἀγωνίζονται οἱ πολλοί, νέοι καὶ γέροι, νὰ βροῦνε καὶ νὰ προσδιορίσουνε τώρα, στὰ 1943, τὸ φώναζε ὁ Ψυχάρης μισὸν αἰῶνα κ' ἐπάνω ἐνωρίτερα καὶ ἐγκαιρότερα. Κ' ἔγραφε ὁ ἴδιος στὸ μυθιστόρημά του «Ζωὴ καὶ ἀγάπη στὴ μοναξιά» (1904, σελ. 319): «Ἡ δημοτικὴ μας, ὅπου βρίσκει τροφή, τὴν ἀρπάζει, φτιάχνει νὰ μπορῆ νὰ τὴ χωνέψῃ... Ἀπὸ τὸ λεχτικό τῆς καθαρέβουσας δὲν καταφρονῶ καμιὰ λέξη χρῆσιμη... Κι ἀλήθεια, παίρνοντας ἀπὸ τὴν καθαρέβουσα ἢ, πιὸ σωστά, παίρνοντας ἀπὸ τὴν καθαρέβουσα λέξεις ποὺ τίς πῆρε καὶ τοῦ λόγου της ἀπὸ τὴν ἀρχαία, πλουτίζουμε συνάμα καὶ τὴ γλῶσσα καὶ τὸ νου μας, ὅπως δὲ συλλογίστηκε ποτέ της ἢ καθαρέβουσα νὰ τὸν πλουτίσῃ, ὅσο μπόλικα κι ἂν τᾶβρισκε στὰ βιβλία...»

Καὶ στὰ 1903, στὰ «Ρόδα καὶ Μῆλα» (τόμ. Β', σελ. 27), εἶχε διαολήσει: «Κάτι κατόρθωσε ἢ καθαρέβουσα, μονάχα ὅταν ὁ λαὸς δὲν ἔχει λέξη δική του κι ὅταν ἢ καθαρέβουσα τοῦ μαθαίνει κανέναν ὄρο ἐπιστημονικό... Μερικά ἢ καθαρέβουσα τὰ κατόρθωσε καλῆτερα. Πλούτισε τὴ γλῶσσα... Πολλὰ μᾶς ἔμαθε ἢ καθαρέβουσα, ποὺ μάλιστα μόλις τὸ νοιώθει κανεὶς σήμερις

πὺς μᾶς τᾶμαθε ἀφτῆ... Κερδίσαμε καὶ ὄρους ἐπιστημονικούς... Τέτοιους ὄρους ἐμεῖς κι ἀπαρχῆς τοὺς παραδεχτήκαμε ἢ δημοτικὴ μας, πού τὴν κατηγοροῦνε χωρὶς νὰ τὴ διαβάζουμε, εἶναι φορτωμένη ἀπὸ καθαρέβουσα, γιατί ὅπου βρίσκουμε παίρνουμε, χωρὶς πρόληψη καὶ χωρὶς πείσμα, εἴτε ἀρχαῖα, εἴτε βυζαντινὰ, εἴτε ντόπια δημοτικά. Ἄν καὶ μπορεῖ νὰ μὴν τὸ καταλαβαίνουν ἀκόμα, ὅσο γίνεται νὰ πάρη κανεῖς ἀπὸ τὴν καθαρέβουσα, θαρρῶ πὺς πῆρα καὶ παίρνω, λέξεις ἐννοεῖται, ὄχι τύπους (καὶ μὲ τὸν ὄρο πού εἶπαμε)...

Ὁ ὄρος αὐτὸς εἶναι: «νὰ ταιριάξη ἢ ἀρχαῖα λέξη μὲ τὴ γραμματικὴ τοῦ λαοῦ».

Καὶ ξανάγραφε πρὸ χτυπητὰ στὴν «Ἀπολογία» του (1906, Ρόδα καὶ Μῆλα, τόμ. Γ', σελ. 94) τὰ ἐπίκαιρα καὶ σήμερα πού συζητοῦμε γιὰ τὴν ἐφαρμογὴ στὴν ἐπιστῆμη: «...Ὁ λόγος δὲν εἶναι γιὰ τὸ τί καταλαβαίνει ὁ λαὸς, παρὰ γιὰ τὸ τί μπορεῖ νὰ γίνῃ γλώσσα του. Μάθε του τίς πρὸ ἀσυνήθιστες λέξεις — κ' εἶσαι ἀναγκασμένος νὰ τοῦ τίς μάθῃς, μιά καὶ θὰ τοῦ μάθῃς ἐπιστῆμη, μιά καὶ θὰ τοῦ μάθῃς ἄς εἶναι κι ἀπλή φιλολογία — μάθε του νόστος, μάθε του ἱππεῖα, μάθε του ὅτι ἀγαπᾷς καὶ ξήγησέ του το. Καὶ τώρα σὲ ρωτῶ, θὰ μπορῆ ὁ λαὸς νὰ κλίνῃ νόστος, νόστον, ἱππεῖα, ἱππεῖας; Ἄν μπορεῖ τέλειωσε χρυσὲς οἱ λέξεις...»

Ἀπὸ τᾶλλο μέρος — τὸ ἔχω αὐτὸ γραμμένο καὶ ἄλλου — δέκα χρόνια πρὶν ἀπὸ τὴν «Ἀπολογία» τοῦ Ψυχάρη, ἀπὸ τὸ Δεκέβρη τοῦ 1896, ἕνας φοβερός μαλλιαροδιώχτης, — ὁ ἐφευρέτης τῆς «Κεχριμπάρας» καὶ τοῦ «Κωσταντῆ Παλιοκουβέντα», — ὁ μακαρίτης ναύαρχος Μ. Γούδας, ὑπόπλοιαρχος τότε ἀκόμα, εἶχε τὴν εὐλιχρίνεια, ἢ βρέθηκε ἀναγκασμένος, νὰ γράψῃ προλογίζοντας τὸ «Γαλλοελληνικὸν Λεξικὸν τῶν Ναυτικῶν Ὁρων» τοῦ Λεωνίδα Παλάσκα: «Εὐχῆς ἔργον ἤθελεν εἶσθαι ἂν ἐν τῇ ναυτικῇ ὑπηρεσίᾳ κατορθοῦτο ἢ ἐπιβολὴ τῆς γλωσσικῆς καινοτομίας ἢ μᾶλλον ὀρθολογίας, εἰς τρόπον ὥστε οἱ ναυτικοὶ ὄροι πάντες νὰ σχηματίζονται μὲν ἀπὸ ρίζας καθαρὰς τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, νὰ κλίνονται ὁμῶς κατὰ τοὺς ζωντανοὺς τύπους τῆς γραμματικῆς τοῦ λαοῦ...»

Σύμφωνος, βλέπετε, καὶ αὐτὸς μὲ Ψυχάρη καὶ Χατζηδάκη στὸ αἴτημα: «τοὺς ζωντανοὺς τύπους τῆς γραμματικῆς τοῦ λαοῦ» — ὄχι τῆς γραμματικῆς «τῶν αἰθουσῶν». Ἡ νέα μας «Νεοελληνικὴ Γραμματικὴ (τῆς Δημοτικῆς)» τοὺς ὀρθοὺς αὐτοὺς καὶ ζωντανοὺς τύπους πάει νὰ τοὺς νεκρώσῃ: «Λέξεις, φράσεις, κλίσεις, θέσεις, σκέψεις, προθέσεις, συνθέσεις, διαθέσεις, παρατηρήσεις» γράφει μέσα στοὺς κανόνες τῆς, καὶ χωρίζει τὰ εἰς η-ης θηλυκὰ σὲ ἀρχαιοκλίτα (δὲν τᾶλεγε τουλάχιστον ἀρχαιοπινῆ = ἀρχαιοόλιγδα; — ἐγὼ θὰ τᾶλεγα αἰθουσόκλιτα) καὶ σὲ... γιὰ τᾶλλα δὲ μᾶς τὸ λέγει πὺς πρέπει νὰ τὰ λέμε: νεωτερόκλιτα; ἢ λαϊκόκλιτα;

Ἔτσι, ἐπειδὴ οἱ κοινότητες σήμερα λέξεις πῆχη, ράχη, βρύση, κάππαρη συμβαίνει συνάμα νὰ εἶναι καὶ πανάρχαιες (πῆχυς, ράχις, βρύσις, κάππαρις), μπορεῖ κάποτε νὰ βρεθῆ κάποιος ἀρχαιολάτρης ρωποπερπερήθρας νὰ μᾶς περιγράψῃ κανένα βουνὸ πού νᾶχη «στὶς ράχεις τοῦ ἐξην-

ταυδὸ βρύσεις, κάπου διακόσιες πῆχεις μακριὰ τὴ μιὰν ἀπὸ τὴν ἄλλη, μὲ καπάρεις γύρω τοὺς μοσκόβολες». Ἡ ἄλλος, ἐπιχειρηματικὸς αὐτὸς ἐκδότης, ὄψιμα ξεσκολισμένος στὸ ἀριστοκρατικὸ τυπικὸ τῆς νέας Γραμματικῆς, νὰ μᾶς ἐξευγενίσῃ μὲ κανένα του νέο του τύπωνμα, ὕστερ' ἀπὸ ἕναν αἰῶνα, καὶ τὸ Σολωμὸ, διορθώνοντάς του, βάζοντάς του δηλαδὴ στὸν καλὸ δρόμο τοῦ τυπικοῦ τῆς νέας Γραμματικῆς, ὅσα παραστρατημένα, λαϊκὰ καὶ ἀγράμματα ἔχει ὁ Ποιητῆς στὸ «Διάλογο» καὶ τὰ ποιήματά του, σὰν τὰ: «λέξεις, φράσεις, κλίσεις, βρύσεις, ρώτησεις, ἄλυσες, ἐξαιρέσεις, αἰσθήσεις, δύνამες, ἐντύπώσεις, περιστασεις, διόρθώσεις».

Τὸ διόρθωμα, ἔχει ἀρχίσει κιόλας ἀπὸ τὸν Ψυχάρη. «Τὸ ζήτημα δὲν εἶναι γιὰ λέξεις», μὲ τὸ λέξεις ὑπογραμμισμένο, ἔχει στὸ βιβλίον του ἐκεῖνος. «Γιὰ λέξεις» τυπώθηκε στὴ «Νέα Ἔστια». Ἡ μήπως εἶτανε τυπογραφικὸ λάθος; Καὶ ἀρχισε ἀμέσως ἢ φωνητικὴ ἀκαταληψία:

— Τῶν ἀδυνάτων ἀδύνατο, νᾶχη ὁ Ψυχάρης γραμμένο λέξεις (lexis) — ἔλεγα, δταν τὸ διάβασα, στὸ φίλον μας ποιητὴ Σπύρον τὸν Παναγιωτόπουλο.

— Γιατί ἀδύνατο; Ἡ λέξη, τῆς λέξεις (i lexis, tis lexis) — μοῦ ἀποκρίθηκε.

— Ὅχι αὐτό, παρὰ οἱ λέξεις, τίς λέξης (i lexis, tis lexis) — πῆγα νὰ ἐξηγήσω.

— Ἡ λέξις (i lexis)! αὐτὸ μάλιστα! ποτὲ δὲ θὰ τῶγραφε ὁ Ψυχάρης. Τῆς λέξης (tis lexis) ὁμῶς...

Συνεννόηση καμιά καὶ ἀναγκάστηκα, γελώντας, νὰ προσεπεξηγηθῶ:

— Πληθυντικός, ὀνομαστικὴ οἱ λέξεις, αἰτιατικὴ τίς λέξεις (i lexis, tis lexis)...

— Ἄ! τώρα κατάλαβα!

Ἄργησε νὰ τὸ καταλάβῃ, φυσικά. Γιατί, ὅπως εἶπα καὶ παραπάνω, ἡ γλώσσα δὲν εἶναι ὀπτικά σύμβολα, παρὰ εἶναι φωνήματα καὶ ἀκούσματα. Μὲ τὸ ζωντανὸ μας τὸ τυπικὸ (ἢ λέξη τῆς λέξης, οἱ λέξεις τίς λέξεις = i lexi tis lexis, i lexes tis lexes) παραφωνήματα καὶ παρακούσματα καὶ παρανοήματα δὲ χωροῦνε. Τὸ αὐτὶ κυβερνᾷ. Τὸ αὐτὶ κυβερνοῦσε καὶ σὲ μιὰ συζήτηση (σωστότερα: διαφορά) τοῦ Πάλλη μὲ τὸν Ψυχάρη γιὰ ἐπιστημονικούς ὄρους — δὲ θυμοῦμε πιά πού νὰ βρίσκεται, ἂν εἶναι τυπωμένη:

— «Καρβουνικὸ ξινό», ἔλεγε ὁ Πάλλης, πού ἐννοοῦσε, ὅλα τὰ ὀπωσδήποτε ἀρχαιοτρόπα, νὰ τὰ μεταφράξῃ.

— Ὅχι, ἀνθρακικό[ν] ὀξύ, ἀπαντοῦσε ὁ Ψυχάρης.

— Καὶ πὺς θὰ τὸ κλίνουμε τὸ ὀξύ;

— Στὴ δημοτικὴ μας τὸ ὀξύ μένει καὶ πάντα θὰ μείνῃ ἀκλιτὸ ἐλλειπτικὸ στὸν ἐνικό: τὸ ὀξύ, πληθυντικός, τὰ ὀξεία. Μισὸν αἰῶνα κι' ἀπάνω ξέρει τώρα ὁ λαὸς τὰ φαινικὸ ὀξύ, νιτρικὸ ὀξύ κτλ., καὶ δὲν τοῦ χρειάστηκε νὰ τὰ κλίνῃ: μιὰ ὀκά θεϊκὸ ὀξύ, μιὰ μπουκάλα φαινικὸ ὀξύ, ἢ ἐνέργεια ἀπὸ τὸ βορικό [ἔδω τὸ ὀξύ, στὴν κοινὴ μὲς ὁμιλία, γίνεται περιτό]...

Καὶ ἡ συζήτηση πῆρε τέλος, ὅπως ἐλπίζω νὰ πάρη τέλος καὶ γιὰ ὅσους ἀποφασίσανε νάνοι-

ξουνε λίγο καὶ νὰ δοῦνε τί πράμα εἶναι ἐπιστημονικὴ θεωρία κ' ἐφαρμογὴ τῆς γλώσσας στὰ ἔργα τοῦ Ψυχάρη—τοῦ ἀξεπέραστου ἀκόμα καὶ τώρα Ψυχάρη. Ἐκεῖ θὰ βροῦνε ὄχι μόνο γραμματικὴ σωστή, παρὰ καὶ σύνταξη καὶ σχήματα λόγου καὶ καλλιλογία, ὅ,τι χρειάζεται γιὰ τὴν πεζογραφία τῆς ἐπιστήμης, κάθε ἐπιστήμης. Εἶπα *Σύνταξη*. Γιατί αὐτοῦ εἶναι ὁ κόμπος.

Δὲν εἶναι Δημοτικὴ μόνο τὸ νὰ κόβῃς τὰ νῦ καὶ τὰ σίγμα ἀπὸ μερικὲς λέξεις, ὅπως κάνανε ἄλλοτε μερικοὶ τοῦ «Ἐκπαιδευτικοῦ» καὶ κάνανε τώρα πολλοὶ νεοκαθαρευουσιάνοι. Κάποια θέλει ἀσκήση, κάποια θέλει τέχνη γιὰ νὰ γράψῃς καὶ τὸ ἐπιστημονικὸ σου βιβλίον δημοτικὰ μὲ πνοὴ δημοτικὴ, μὲ καλλιπέπια δημοτικὴ, μὲ ὕφος δημοτικόν. Ἄλλοιῶς, γράφεις μασκαρεμένη καθαρεύουσα: ἀττικὲς λέξεις μὲ φράγκικη σύνταξη, ὅπως ὄρισε ὁ Δ. Βερναδάκης τὸ γλωσσικὸ κατασκευάσμα τοῦ λογιοτατισμοῦ.

Ἄς κοπιᾶσῃ λοιπόν, ἄς κοπιᾶσῃ—καὶ μὲ τίς δυὸ τῆς σημασίης ἡ λέξη—ὁποῖος ἔχει φιλοδοξία νὰ δουλέψῃ καὶ νὰ διακριθῇ στὴν ἐπιστήμη του μὲ τὴν Δημοτικὴν. Ἄς ἔχῃ κανόνα καὶ ὁδηγόν του τὴν δήλωσιν πὺν ἔβαλε ὁ Ψυχάρης στὸ «Ταξιίδι» του ἀπὸ τὰ 1888 (σελ. 24):—«Γράφω τὴν κοινὴν γλῶσσα τοῦ λαοῦ» ὅταν ἡ δημοτικὴ μας γλῶσσα δὲν ἔχει μιὰ λέξη ποῦ μᾶς χρειάζεται, παίρνω τὴν λέξη ἀπὸ τὴν ἀρχαίαν καὶ προσπαθῶ, ὅσο εἶναι δυνατόν, νὰ τὴν ταιριάξω μὲ τὴν γραμματικὴν τοῦ λαοῦ. Ἔτσι κάμανε ὅλα τὰ ἔθνη τοῦ κόσμου: ἔτσι θὰ κάμουμε καὶ μεῖς.»

Γιὰ νᾶχῃ ὁμῶς μέσα στὰ γραφόμενά του «κάποια σειρά κ' ἐνότητα ἡ γλῶσσα τοῦ λαοῦ», πρέπει ἀκόμα, ὅπως ἔκαμε ἀπαρχῆς ὁ Ψυχάρης μὲ τὸ πρῶτον τοῦ βιβλίου, νὰ μπορῇ κι ὁ νέος ἐπιστήμονας, μὲ καμάρι γιὰ τὸ ἔργο του, νὰ λέγῃ ἐπίσης: «Προσπάθησα νὰ τὴν γράψω κανονικὰ, νὰ φυλάξω τοὺς νόμους τῆς, νὰ προσέξω στὴ φωνολογίαν, στὴ μορφολογίαν, στὸ τυπικόν καὶ στὴ σύνταξιν τῆς δημοτικῆς γραμματικῆς».

Αὐτὸ προσπαθῶ νὰ κάνω, κοντὰ σαράντα χρόνια, καὶ ὁ ταπεινὸς ἐγὼ σὲ ὅ,τι γράφω ἢ μεταφράζω. Καὶ κάπως τὸ κατορθώνω, ἔχοντας πάντα δίπλα μου—μὴ σᾶς φανῇ παράξενον!—τὸ Λεξικὸν τῆς Ἀρχαίας.

7. 5. 43.

Ν. ΠΟΡΙΩΤΗΣ

Υ. Γ. Εἶναι περίπου μῆνας ποῦ ἔγραψα κ' ἐσειλα τὸ παραπάνω γράμμα. Καὶ εἶδα ὕστερα στὴν «Πρωτῆ», τῆς 4 καὶ 5 Ἰουνίου, τὰ σοφὰ καὶ μελετημένα, κατὰ τὴν γνώμην μου, γραφόμενα ἑνὸς νέου γιατροῦ, τοῦ Ἰωσήφ Ν. Σηφαλάκη, ἀπάνω στὸ ἴδιον θέμα. Μὲ τὸν ἐπιστήμονα λογογράφον μένει σύμφωνος πέρα-πέρα καὶ ὁ ἐρασιτέχνης τοῦ δημοτικοῦ λόγου ποῦ τῶχει καμάρι του πὼς εἶναι καὶ ὁ δικός σας

6. 6. 43.

Ν. Π.

Ἡ Ἑλληνικὴ πεζογραφία στὰ μεγάλα εὐρωπαϊκὰ κέντρα.

«Τὸ Δαιμόνιον», τὸ γνωστὸ μυθιστόρημα τοῦ συνεργάτη μας κ. Γιώργου Θεοτοκά, ποῦ δημοσιεύτηκε πρώτη φορὰ στὰ 1938 καὶ τυπώθηκε

σὲ δευτέρην ἔκδοσιν στὰ 1942, μεταφράστηκε σουηδικὰ ἀπὸ τὸν Σουηδὸ φιλόλογον κ. Μπόριε Κνὸς μὲ τὸν τίτλον «Makter» κ' ἐκυκλοφόρησε τὴν ἐφετεινὴν ἀνοιξὴν στὴ Σουηδίαν, στίς ἐκδόσεις τοῦ οἴκου Μπόννιερος. Οἱ πληροφορίες ἀναφέρουν ὅτι τὸ ἑλληνικὸν ἔργον ἔγινε δεκτὸ μὲ πολὺ ἐνδιαφέρον κ' εὐνοϊκώτατα σχόλια ἀπὸ τὴν σουηδικὴν κριτικὴν. Ἐπειδὴ δὲν ὑπάρχει ἀμεση ταχυδρομικὴ ἐπικοινωνία ἀνάμεσα στίς δύο χώρας, δὲν κατορθώθηκε ἀκόμα νὰ συγκεντρωθοῦν τὰ σχετικὰ ἀρθρα τοῦ σουηδικοῦ τύπου. Μονάχα μερικὲς ἀπηχῆσεις τῆς σκανδιναυικῆς κριτικῆς ἔφτασαν ὡς ἐμᾶς.

Ὁ κριτικὸς τῆς ἐφημερίδας «Στόκχολμς-Τίντνιγκεν» γράφει: «Γιὰ ὅποιον ἀναρωτιέται πὼς παρουσιάζεται ἡ ζωὴ τῶν παιδιῶν καὶ τῶν νέων σ' ἓνα ἀπ' αὐτὰ τὰ περιώνυμα νησιά, τὰ ἀπομονωμένα μὲς στίς ἀναμνήσεις τοῦ παρελθόντος, ἰδοὺ μιὰ ἀπάντησιν ποῦ ἀντηχεῖ μὲ τὸν τραχὺ τόνον τῶν χορικῶν τῆς τραγωδίας καὶ ποῦ ταυτόχρονα περικλείει ὅλην ἐκείνην τὴν αἰσθαντικὴν ποῦ γνωρίζουμε ἀπὸ τὰ γαλλικὰ καὶ ἀγγλικὰ μυθιστορήματα τῆς νιότητος τοῦ καιροῦ μας».

Ὁ κριτικὸς τῆς ἐφημερίδας «Ἀφτεν-Τίντνιγκεν» χαρακτηρίζει τὸ ἔργον μὲ τὰ ἀκόλουθα λόγια: «Ἐνας μῦθος γοητευτικὸς καὶ σχεδὸν τέλειος στὸ εἶδος του».

Προτοῦ δημοσιευθῆ ἡ μετάφρασις τοῦ «Δαιμόνιου», εἶχε ἀναγγελθῆ ἀπὸ τὸν τακτικὸν κριτικὸν μιᾶς ἄλλης μεγάλης ἐφημερίδας, τῆς «Ντάγκενς-Νύχτερ» τῆς Στοκχόλμης, μὲ τὰ ἐξῆς σχόλια ποῦ ἔχουνε γενικώτερον ἐνδιαφέρον:

«Ἡ νεοελληνικὴ λογοτεχνία μποροῦμε νὰ ποῦμε πὼς εἶναι ὁλότελα ἀγνωστὴ στὴ Σουηδίαν, μολονότι ὁ Κωστής Παλαμᾶς, ὁ τόσο δυνατὸς καὶ δημιουργὸς Νέστορ τῆς, προτάθηκε μερικὲς φορὲς ὡς ὑποψήφιος γιὰ τὸ βραβεῖον Νόμπελ, μάλιστα, καθὼς ἔνε, ὡς ὑποψήφιος τοῦ μεγάλου Σουηδοῦ ποιητῆ Κεῖντενσταμ. Πρέπει ὡστόσο νὰ ἔχουμε ὑπ' ὄψιν μας ὅτι στὴ σύγχρονη Ἑλλάδα ὑπάρχει καὶ βράζει μιὰ πλοῦσιαν πνευματικὴ καὶ λογοτεχνικὴ ζωὴ. Τὰ γράμματα ἀκμάζουν κ' ἔχουν μεγάλο γόητρο, τὰ ἀνθρωπιστικὰ προβλήματα εἶναι θέμα περιπαθῶν κ' εὐγενικῶν συζητήσεων τῆς νεολαίας τῆς Ἀθήνας, κ' ἡ ποίησις, κυρίως ἡ λυρική, βρῖσκεται σὲ μεγάλη ἀνθήσιν. Ὅμως τὸν τελευταῖον καιρὸν παρουσιάστηκε καὶ μιὰ πεζογραφικὴ τέχνη πολὺ ἐκλεκτὴ καὶ χαρακτηριστικὴ, ὅπου τὸ πατροπαράδοτον ἑλληνικὸν ἐνδιαφέρον γιὰ τὴν ψυχολογίαν καὶ τὴν γνώσιν τῆς ἀνθρώπινης καρδιάς διεκδικεῖ τὰ δικαιώματά του. Ἐνα παράδειγμα νεοελληνικοῦ μυθιστορήματος μεταφράστηκε ἀπὸ ἓνα Σουηδὸ φιλέλληνα, τὸ λόγιον ὑπουργικὸν γράμματά κ. Μπόριε Κνός. Εἶναι τὸ «Δαιμόνιον», μυθιστόρημα τοῦ κ. Γιώργου Θεοτοκά. Τὸ βιβλίον αὐτὸ ἐκφράζει, μέσα ἀπὸ τὴν τραγικὴν μοῖραν μιᾶς διανοούμενης οἰκογένειας τῆς ἐπαρχίας, τὸν ἐπικίνδυνον σπινθήρα ποῦ βρῖσκεται στὰ βάθη τοῦ εἶναι μας καὶ ποῦ ἔχουμε προορισμὸν νὰ βγάλουμε στὸ φῶς, αὐτὸν τὸ μικρὸν σπινθήρα ποῦ εἶναι ταυτόχρονα ὁ πλοῦτος κ' ἡ δυστυχία τῆς ζωῆς μας. Τὸ κεντρικὸν πρόσωπον τοῦ μυθι-